

PAR DARBA AIZSARDZĪBAS JAUTĀJUMIEM, UZSĀKOT DARBA GAITAS

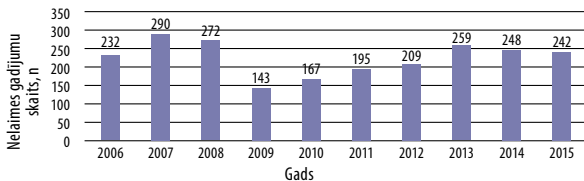

Darbinieki, kas tikko uzsāk darba gaitas, ir mazāk aizsargātā darbinieku grupa, jo viņiem nereti pietrūkst darba pieredzes, kā arī psiholoģiskā un fiziskā brieduma, kā arī ir sliktākas zināšanas par darba aizsardzību. Jaunajiem darbiniekiem ir jāveido izpratne par to, kāpēc ir svarīgi ievērot darba aizsardzības prasības, izmantot drošas darba metodes, lietot individuālos aizsardzības līdzekļus un ievērot citus drošības noteikumus, kas ļauj darbiniekam veikt darbu droši, samazinot nelaimes gadījumu un arodslimību risku. Ir svarīgi, lai jaunie darbinieki pirms darba uzsākšanas zinātu gan savas tiesības, gan pienākumus.

Īpaša darbinieku kategorija ir darbinieki, kuri ir jaunāki par 18 gadiem, t. i., bērni un pusaudži, kuru darba attiecību tiesisko regulējumu paredz Darba likums un citi normatīvie akti. Bukletā termins “jaunieši” tiek attiecināts uz bērniem un pusaudžiem; materiāls noderīgs arī personām, kas tikko uzsāk darba gaitas.

CIK BIEŽI NOTIEK NELAIMES GADĪJUMI DARBĀ AR JAUNIEŠIEM?

Pēc Valsts Darba inspekcijas statistikas datiem aptuveni 15 % cilvēku, kas cietuši nelaimes gadījumos darbā, ir jaunāki par 24 gadiem. Kopā laikposmā no 2006. līdz 2015. gadam nelaimes gadījumos darbā ir cietuši 2257 darbinieki, kas jaunāki par 24 gadiem. Tas nozīmē, ka vidēji gadā darba vietās cieš 225,7 jaunieši (sk. 1. att.).

1. attēls. Kopējais nelaimes gadījumu, kas notikuši ar darbiniekiem, kas jaunāki par 24 gadiem, skaits

Pirmajā attēlā atspoguļotie dati liecina, ka salīdzinoši neliels cietušo jauniešu skaits 2009. un 2010. gadā ir saistāms ar ekonomisko krīzi Latvijā. Atjaunojoties uzņēmējdarbībai, līdzīgi kā kopējais nelaimes gadījumu skaits, Latvijā pieauga arī nelaimes gadījumu skaits ar jauniešiem. Nelaimes gadījumos zēni (vidēji 77 %) cieš biežāk nekā meitenes (23 %).

Aptuveni 10 % gadījumu traumas bija smagas vai letālas. Laikposmā no 2006. līdz 2015. gadam bojā ir gājuši 29 jaunieši, visi bija zēni. Visvairāk jauniešu (7) ir gājuši bojā 2007. gadā, bet vismazāk (1) – 2012. gadā. Pēdējos trijos gados katru gadu ir bijuši divi bojāgājušie šajā vecuma grupā.

Jaunākus datus par nelaimes gadījumiem darbā var iegūt Valsts darba inspekcijas gada pārskatos, kas ievietoti Valsts darba inspekcijas tīmekļa vietnē (<http://www.vdi.gov.lv/lv/Par-mums/parskati/>).

KAS IR BĒRNS UN KAS IR PUSAUDZIS DARBA TIESĪBU IZPRATNĒ?

Bērns ir cilvēks, kas:

- jaunāks par 15 gadiem vai
- līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai turpina iegūt pamatizglītību, t. i., nav pabeidzis 9. klasi.

Pusaudzis ir cilvēks, kas ir sasniedzis 15 gadu vecumu un ieguvis pamatizglītību, t. i., pabeidzis 9. klasi.

KAS IR DARBA LĪGUMS UN KĀPĒC TO VAJAG NOFORMĒT?

Pirms darba uzsākšanas noteikti ir jānoslēdz darba līgums ar darba devēju. Ar darba līgumu darbinieks uzņemas veikt noteiktu darbu, pakļauties noteiktai darba kārtībai un darba devēja rīkojumiem, bet darba devējs – maksāt nolīgto darba samaksu un nodrošināt taisnīgus, drošus un veselībai nekaitīgus darba apstākļus. Darba līgums uzskatāms par noslēgtu ar brīdi, kad darbinieks un darba devējs ir

vienojušies par veicamo darbu un darba samaksu, kā arī par darbinieka turpmāko pakļaušanos noteiktai darba kārtībai un darba devēja rīkojumiem.

Darba līgums ir jānoslēdz rakstveidā. Darba līgumu sagatavo divos eksemplāros, no kuriem viens glabājas pie darbinieka, otrs – pie darba devēja. Darba devējam ir pienākums gādāt par darba līguma noslēgšanu rakstveidā un veikt noslēgto darba līgumu uzskaiti.

Darba līgumā jānorāda:

- darbinieka vārds, uzvārds, personas kods, dzīvesvietas adrese, darba devēja vārds, uzvārds uzņēmuma nosaukums, reģistrācijas numuru un adrese;
- darba tiesisko attiecību sākuma datums;
- darba tiesisko attiecību paredzamais ilgums (ja darba līgums noslēgts uz noteiktu laiku);
- darba vieta (ja darba pienākumu veikšana nav paredzēta kādā noteiktā darba vietā) un tas, ka darbinieku var nodarbināt dažādās vietās;
- darbinieka profesija (arods, amats) un vispārīgs nolīgta darba raksturojums;
- darba samaksas apmērs un izmaksas laiks;
- nolīgtais dienas vai nedēļas darba laiks;
- ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma ilgums;
- darba līguma uzteikuma termiņš;
- uz darba koplīgumu, darba kārtības noteikumiem, kas piemērojami darba tiesiskajām attiecībām, u. c.

Ja nav noslēgts rakstveida darba līgums, darbinieks riskē nesaņemt garantijas, ko viņam dod darba un sociālā likumdošana, piemēram, nesaņemt darba algu par nostrādāto laiku, nesaņemt atvaļinājumu, nesaņemt atlaišanas pabalstu, slimības naudu u. c.

**Nekad neuzsāc darbu, ja neesi saņēmis rakstveida darba līgumu! Pieprasi to darba devējam!
Ja Tev to neizsniedz, informē vecākus, skolotājus vai citas personas, kurām Tu uzticies!**

KĀDI IR BĒRNU NODARBINĀŠANAS PRIEKŠNOSACĪJUMI?

Bērns ir aizliegts nodarbināt patstāvīgā darbā. Izņēmuma gadījumā, kuros bērni drīkst strādāt, ir noteikti ar Ministru kabineta (MK) noteikumiem Nr. 10 “Noteikumi par darbiem, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem” (pieņemti 08.01.2002., spēkā no 01.06.2002.). Šādi darbi ir, piemēram, dārzu ravēšana un laistīšana, ražas un ziedu novākšana, ārstniecības augu vākšana, laukumu un skvēru sakopšana, tīrās veļas šķirošana un gludināšana, kantoru, viesnīcu, kafējnīcu un citu līdzīgu telpu uzkopšana, kurjera darbu veikšana, preču iesaiņošana un iepakošana, preču piegādāšana mājās, pārtikas un nepārtikas preču pārdošana uz ielām u. c.

Šos darbus bērni drīkst strādāt no 13 gadu vecuma, ievērojot šādas prasības:

- darbs tiek veikts no mācībām brīvajā laikā;
- darbs ir viegls, drošs, tikumībai un attīstībai nekaitīgs;
- darbs nekavē izglītošanos;
- viens no vecākiem vai aizbildnis ir devis rakstveida piekrišanu;
- pirms darba uzsākšanas ir veikta obligātā medicīniskā apskate, t. i., ir ārsta atzinums, ka bērns vispār var strādāt;
- pirms darba līguma noslēgšanas viens no vecākiem vai aizbildnis ir informēts par darba vides risku novērtējumu un veiktajiem darba aizsardzības pasākumiem attiecīgajā darba vietā.

KĀDA IR KĀRTĪBA BĒRNU–IZPILDĪTĀJU NODARBINĀŠANAI KULTŪRAS, MĀKSLAS, SPORTA UN REKLĀMAS PASĀKUMOS?

Kārtību, kādā var nodarbināt bērnus kā izpildītājus kultūras, mākslas, sporta un reklāmas pasākumos, nosaka MK noteikumi Nr. 205 “Kārtība, kādā tiek izsniegtas atļaujas bērnu–izpildītāju nodarbināšanai kultūras, mākslas, sporta un reklāmas pasākumos, kā arī atļaujā ietveramie ierobežojumi” (pieņemti 28.05.2002., spēkā no 01.06.2002.).

Darba devējam ir pienākums iesniegt Valsts darba inspekcijā rakstisku iesniegumu atļaujas saņemšanai, pievienojot viena vecāka vai aizbildņa rakstveida piekrišanu.

Iesniegumā jānorāda šādas ziņas:

- bērna vārds, uzvārds, personas kods un dzīvesvietas adrese;
- nodarbināšanas veids;
- nodarbināšanas vieta;
- paredzamais darba un atpūtas laiks;
- nodarbināšanas ilgums;
- darba vietas pārbaudes rezultāti.

Pirms atļaujas piešķiršanas Valsts darba inspekcijai ir tiesības:

- pieprasīt izziņu no izglītības iestādes, lai pārlicinātos, ka bērna nodarbināšana nekavēs bērna izglītošanos;
- pieprasīt darba devējam nodrošināt drošu darba vidi un darba apstākļus, lai neradītu risku bērna drošībai un veselībai.

Valsts darba inspekcija izsniedz atļauju bērna nodarbināšanai vai pieņem lēmumu neizsniegt atļauju, un piecu dienu laikā pēc iesnieguma saņemšanas par lēmumu informē darba devēju.

Valsts darba inspekcija izsniegtajā atļaujā norāda:

- bērna vārdu, uzvārdu, personas kodu un dzīvesvietas adresi;
- nodarbināšanas veidu;
- nodarbināšanas vietu;
- darba un atpūtas laiku;
- nodarbināšanas ilgumu;

- atļaujas derīguma termiņu;
- ziņas par vecāku vai aizbildņu piekrišanu.

Valsts darba inspekcijai ir tiesības atļaujā norādīt arī veicamos darba aizsardzības pasākumus, lai nodrošinātu bērnu drošību un veselību, ņemot vērā bērna nodarbināšanas specifiku.

KĀDI IR PUSAUDŽU NODARBINĀŠANAS PRIEKŠNOSACĪJUMI?

Darbus, kuros ir aizliegts nodarbināt pusaudžus, nosaka MK noteikumi Nr. 206 “Noteikumi par darbiem, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus, un izņēmumi, kad nodarbināšana šajos darbos ir atļauta saistībā ar pusaudža profesionālo apmācību” (pieņemti 28.05.2002., spēkā no 01.06.2002.).

Piemēram, saskaņā ar noteikumiem, pusaudži nedrīkst strādāt darbu, kas ir tieši saistīts ar pastāvīgu smaguma pārnēsāšanu vai pārvietošanu, ja tas pārsniedz 10 kg (zēniem) un 4 kg (meitenēm); ar dažādu objektu un būvju nojaukšanu saistītu darbu; ar mežizstrādi tieši saistītu darbu – koku ciršanu, atzarošanu, izvilksanu, baļķu iekraušanu un izkraušanu; zāgēt un skaldīt malku; darbu, kas ir tieši saistīts ar koksnes apstrādi, izmantojot ripzāģi, lentzāģi un frēzi; darbu augstumā, ja ir iespējama darba izpildītāja krišana no vairāk nekā 1,5 m augstuma; darbu paaugstinātā troksnī (virs 80 dB(A)); darbu, kuros tiek izmantotas toksiskas ķīmiskās vielas un maisījumi, kas, ieelpoti vai nonākot saskarē ar ādu, var izraisīt ādas bojājumus; darbu azartspēļu organizēšanas vietās u. c.

Nodarbinot pusaudžus, ir jāievēro šādi nosacījumi:

- aizliegts nodarbināt pusaudžus darbos īpašos apstākļos, kas saistīti ar paaugstinātu risku viņu drošībai, veselībai, tikumībai un attīstībai;
- viens no vecākiem vai aizbildnis ir devis rakstveida piekrišanu;
- pirms darba uzsākšanas ir veikta obligātā medicīniskā apskate, t. i., ir ārsta atzinums, ka pusaudzis vispār drīkst strādāt;
- pirms darba liguma noslēgšanas viens no vecākiem vai aizbildnis ir informēts par darba vides risku novērtējumu un veiktajiem darba aizsardzības pasākumiem attiecīgajā darba vietā.

Ja Tev rodas šaubas, ka darbs, ko darba devējs Tev uzticējis veikt, ir bīstams vai Tavām spējām nepiemērots, atsakies to veikt un jautā padomu kolēģiem, vecākiem vai citām personām, kurām Tu uzticies!

KĀDS IR BĒRNU UN JAUNIEŠU DARBA LAIKS?

Bērni drīkst strādāt divas stundas dienā **mācību laikā**, t. i., ne vairāk kā 10 stundas nedēļā, un četras stundas dienā **brīvlaikā**, t. i., ne vairāk kā 20 stundas nedēļā.

Pusaudži drīkst strādāt septiņas stundas dienā, t. i., ne vairāk kā 35 stundas nedēļā.

Darbinieki, kas ir jaunāki par 18 gadiem, drīkst strādāt piecu dienu darba nedēļu.

Šie darbinieki nedrīkst strādāt:

- virsstundu darbā, t. i., vairāk par dienā un nedēļā atļautajām stundām;
- bērni – nakts laikā no plkst. 20.00 vakarā līdz plkst 6.00 no rīta un pusaudži – no plkst. 22.00 vakarā līdz plkst. 6.00 no rīta;
- nedēļas atpūtas laikā, t. i., brīvdienās (sestdienās un svētdienās).

KĀDAS ATPŪTAS PAUZES UN ATVAĻINĀJUMI PIENĀKAS PUSAUDŽIEM?

Pusaudžiem ir tiesības uz pārtraukumu darbā, ja darba laiks ir ilgāks par 4,5 stundām. Ja iespējams, pārtraukums jāpiešķir, kad ir nostrādāta puse no noteiktā dienas darba laika. Pārtraukums ilgst vismaz 30 minūtes un pārtraukuma laikā drīkst atstāt darba vietu.

Darbiniekiem, kuri ir jaunāki par 18 gadiem, ir tiesības uz viena mēneša ilgu ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu, turklāt atvaļinājums ir jāpiešķir vasarā vai pēc vēlēšanās jebkurā citā laikā. Ja pusaudzis turpina iegūt izglītību, ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma laiks ir jāsaskaņo ar izglītības iestādē noteikto brīvlaiku.

KĀDI PASĀKUMI DARBA DEVĒJAM IR JĀVEIC JAUNO DARBINIEKU DROŠĪBAS UN VESELĪBAS NODROŠINĀŠANAI?

Ar jēdzienu “Darba aizsardzība” jāsaprot darbinieku drošība un veselība darbā, un, lai to nodrošinātu, darba devējam ir jāveic daudzi pasākumi, kuru mērķis ir izveidot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi, kā arī jānovērš nelaimes gadījumi darbā un arodslimības. Piemēram, darba devējam ir:

- jāveic darba vides risku novērtējums;
- jānosūta darbinieks uz obligātajām veselības pārbaudēm;
- jāveic instruktāža un jānoorganizē mācības darba aizsardzībā;
- jānodrošina ar darba apģērbiem un individuālajiem aizsardzības līdzekļiem;
- jāinformē par darba aizsardzības pasākumiem uzņēmumā;
- jānodrošina vakcinācija pret aroda infekcijām.

KAS IR DARBA VIDES RISKĀ NOVĒRTĒJUMS UN KĀPĒC TAS IR JĀVEIC?

Darba vide ir darba vieta ar tās kaitīgajiem faktoriem, kas var iedarboties uz darba veicēja veselību vai drošību. Gandrīz jebkuram darbam raksturīgs kāds no kaitīgajiem faktoriem – fizikālajiem

(troksnis, vibrācija, nepietiekams apgaismojums u. c.), ķīmiskajiem (lakas, krāsas, mazgāšanas un tīrīšanas līdzekļi, degviela u. c.), psiholoģiskajiem (pārāk maz laika, lai kārtīgi un droši paveiktu darbu, sliktas attiecības ar kolēģiem, vadītāju, klientiem, darbs naktī u. c.), bioloģiskajiem (ērču encefalīts, B hepatīts, HIV / AIDS u. c.), ergonomiskajiem (smagu priekšmetu pārvietošana, vienveidīgas kustības u. c.), traumatiskajiem (iegriešana, ieciršana, uzbraukšana, priekšmetu uzkrišana, paslīdēšana u. c.) un citiem faktoriem.

To, kādi tieši kaitīgie faktori iespējami katrā darba vietā, ir jānoskaidro darba devējam. Viņam jāzina visi iespējamie veselības traucējumu un nelaimes gadījumu riski, kā arī jānosaka pasākumi, kas veicami, lai nodrošinātu darbiniekiem drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi. Šo procesu sauc par darba vides riska novērtēšanu, un tā ir jāveic vienu reizi gadā, kā arī tad, ja būtiski mainās darbs, kas jā dara (piemēram, tiek nopirkta jaunas iekārtas, tiek izmantotas citas ķīmiskās vielas utt.).

No vienas puses, darba vides riski jānovērtē arī tāpēc, ka to nesa normatīvie akti, taču, no otras puses, patiesais riska novērtēšanas iemesls ir darbinieku aizsardzība. Piemēram, lai pareizi varētu izvēlēties individuālos aizsardzības līdzekļus, ir precīzi jāzina, pret ko šiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem ir jāaizsargā. Tāpat arī, zinot, kādi faktori iedarbojas uz darbinieku veselību, var nosūtīt darbiniekus uz konkrētu veselības pārbaudi, lai noskaidrotu, vai attiecīgajā darba vietā esošie kaitīgie faktori ir ietekmējuši cilvēku veselību. Arī labi sastādīt darba aizsardzības instrukciju var tikai tajos gadījumos, ja zina, kas var būt kaitīgs un bīstams attiecīgajā darba vietā un ko darbinieks drīkst darīt un ko ne.

Piemēram, lai noteiktu, kādi darba cimdi nepieciešami, darba devējam jānoskaidro, vai darbinieks ir jāaizsargā no bioloģiskajiem faktoriem (piemēram, kontakta ar asinīm medicīnas iestādēs) vai ķīmiskajām vielām (piemēram, mazgāšanas līdzekļiem, veicot uzkopšanas darbus), vai roku traumām (piemēram, nobrāzumiem,

pārvietojot smagumus). Katrā no šiem gadījumiem cimdiem ir jābūt izgatavotiem no cita materiāla.

Turklāt personām, kas jaunākas par 18 gadiem, atbilstoši darba vides riska novērtējumam un ārsta atzinumam ir tiesības uz darba devēja noteiktiem papildu atvieglojumiem (piemēram, uz īsāku darba laiku).

Atsakies veikt darbu, ja neesi saņēmis informāciju par darba vietā iespējamajiem un esošajiem darba vides riska faktoriem! Pieprasi šo informāciju no darba devēja, jautā padomu kolēģiem, vecākiem vai citām personām, kurām Tu uzticies!

KAS IR OBLIGĀTĀS VESELĪBAS PĀRBAUDES UN KĀPĒC TĀS JĀVEIC?

Obligātās veselības pārbaudes ir jāveic, lai laikus noteiktu, vai darbiniekam nav attīstījusies kāda slimība, kuras dēļ viņa veselības stāvoklis neatbilst veicamajam darbam. Pirmreizējās veselības pārbaudes ir jāveic pirms darba līguma noslēgšanas, lai noskaidrotu, vai potenciālā darbinieka veselības stāvoklis vispār atbilst veicamajam darbam – vai cilvēkam jau nav attīstījusies kāda slimība, kuras gaita var pasliktināties, strādājot kādu noteiktu kaitīgo faktoru iedarbībā. Pēc tam veselības pārbaucēju biežums ir atkarīgs no tā, kādi tieši kaitīgie faktori ir darba vietā, **piemēram, jo augstāks ir trokšņa līmenis, jo biežāk ir jāveic veselības pārbaude.**

Izmaksas par pirmreizējām veselības pārbaudēm sedz pēc vienošanās – tās var apmaksāt gan persona, kas stājas darbā, gan darba devējs, taču izdevumi par periodiskajām veselības pārbaudēm vienmēr ir jāsedz darba devējam.

Dažās nozarēs, ja darbinieka slimība var nodarīt kaitējumu klientu veselībai, darbiniekam jāveic arī papildu veselības pārbaudes, kas atspoguļojas t. s. “sanitārajās grāmatiņās”, piemēram, sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos vai skaistumkopšanas salonos.

KAS IR INSTRUKTĀŽA UN DARBA AIZSARDZĪBAS MĀCĪBAS UN KĀPĒC TĀS JĀVEIC?

Darba devēja pienākums ir nodrošināt nodarbināto mācības un veikt instruktažu par veicamā darba specifiku un darba vidē sastopamajiem riska faktoriem (piemēram, par pareizu smagumu pārvietošanas tehniku, par darba vietas iekārtošanu darbā ar datoru, par atsevišķu ķīmisko vielu un maisījumu lietošanu, par individuālajiem aizsardzības līdzekļiem u. tml.). Nodarbinātajiem ir jāsaņem instruktaža par drošiem un veselībai nekaitīgiem darba paņēmieniem, jāizskaidro instrukcijas, kurās noteikti darba aizsardzības pasākumi un prasības, kas nodarbinātajiem jāievēro, veicot konkrētu darbu vai pildot amata pienākumus.

Darba drošības mācībām, kuras izvēlas darba devējs, ir jābūt saprotamām visiem darbiniekiem, t. sk., arī jauniešiem. Lai jaunajiem darbiniekiem būtu vieglāk un interesantāk uztvert informāciju, ieteicams izmantot tehniskos mācību un uzskates līdzekļus (plakātus, maketus, modeļus, videofilmus), kā arī praktiski parādīt, kā jālieto individuālie aizsardzības līdzekļi un palīglikvidēšanas līdzekļi.

Mācības darba aizsardzības jautājumos ietver:

- ievadmācības, t. sk. ievadinstruktažu, nodarbinātajam stājoties darba attiecībās ar darba devēju;
- mācības, t. sk. instruktažu, darba vietā: sākotnējo – uzsākot darbu, atkārtoto – darba gaitā;
- neplānoto un mērķa instruktažu.

Pirms darba uzsākšanas nodarbinātajam obligāti ir jāsaņem ievadinstruktaža un instruktaža darba vietā.

KAS IR IEVADINSTRUKTĀŽA?

Ievadinstruktažu veic vienu reizi, pieņemot darbinieku darbā, un tā ir nepieciešama visiem darbā pieņemtajiem neatkarīgi no to izglītības, darba stāža attiecīgajā profesijā vai amata, kā arī visiem, kas ieradušies komandējumā, visiem audzēkņiem un studentiem, kas

ieradušies ražošanas praksē. Ievadinstruktāžas laikā jaunais darbinieks saņem informāciju par darba kārtību uzņēmumā (kāds ir darba laiks, kāda ir darba apģērba (formu) nēsāšanas kārtība, cik bieži un cik ilgi tiek piešķirti pārtraukumi, kā tie jāizmanto, vai un kā darba vietā drīkst ienākt un uzturēties nepiederošas personas u. tml.), par darba aizsardzības pamatjautājumiem (kā uzņēmumā tiek organizēta darba aizsardzības sistēma, kas ir atbildīgās personas, kā jārikojas ārkārtas situācijās, pie kā vērsties jautājumu un neskaidrību gadījumā u. tml.).

KAS IR INSTRUKTĀŽA DARBA VIETĀ?

Instruktāža darba vietā ir otrs instruktāžas veids, tās laikā nodarbināto iepazīstina tieši ar veicamo darbu, instrukcijām un darba aizsardzības prasībām konkrētā darba veidam vai profesijai darba vietā, izmantojot uzskates līdzekļus, praktiski parādot drošus darba paņēmienus un metodes. To veic tiešais darba vadītājs. Lai gan instruktāžu darba vietā var organizēt gan individuāli, gan nodarbināto grupai, ja viņi veiks viena veida darbus (piemēram, strādās ar viena veida iekārtām), tomēr jaunos darbiniekus būtu vēlams instruēt individuāli, lai pārliecinātos, ka jauniešs visu ir dzirdējis, redzējis un arī pats (tiešā darba vadītāja uzraudzībā) ir izmēģinājis paņēmienus, kā droši veikt darbu.

Šī instruktāža ir obligāta visiem darbiniekiem, kuri:

- uzsāk darbu, civildienestu vai mācību praksi;
- ir norīkoti citā darba vietā vai cita darba veikšanai;
- ir ieradušies komandējumā;
- veic būvniecības un būvmontāžas darbus funkcionējošā uzņēmuma teritorijā.

Pēc instruktāžas nodarbinātais sāk darbu un atkarībā no stāža, pieredzes un darba rakstura strādā pieredzējuša nodarbinātā uzraudzībā, līdz apgūst drošas darba metodes un paņēmienus, kā arī aprīkojuma lietošanas, darba aizsardzības un ugunsdrošības prasības.

Pēc tam nodarbinātais tiek norīkots patstāvīgā darbā.

Atkārtotās instruktāžas mērķis ir atgādināt darba aizsardzības noteikumu un instrukciju prasības, pārbaudīt un paaugstināt nodarbināto zināšanas šajā jomā. Šo instruktāžu veic ne retāk kā reizi gadā. Arvien biežāk uzņēmumos darbinieku instruktāžām izmanto videomateriālus.

Neplānota instruktāža tiek veikta, ja mainījušies darba apstākļi vai noticis nelaimes gadījums darbā.

Instruktāžas organizē darba laikā, atvēlot pietiekami daudz laika pilnīgam un kvalitatīvam materiāla izklāstam, praktisko metožu un paņēmieni apguvei, kā arī zināšanu pārbaudei. Videoinstruktāža var palīdzēt apgūt nepieciešamās zināšanas, bet nevar aizstāt praktisku instruktāžu. Instruktāža jāklusās uzmanīgi, jo par tajā izklāstītā materiāla apguvi instruētājs var pārliecināties, uzdodot jautājumus vai praktiski pārbaudot iemaņas. Pēc instruktāžas būs jāparakstās īpašas formas žurnālos.

Nesāc darbu, ja neesi saņēmis informāciju par drošiem darba paņēmieniem, informācija nav bijusi saprotama vai esi to aizmirsis! Nekad neparaksties žurnālos, ja instruktāža nav notikusi vai tā ir bijusi nesaprotama! Nekautrējies jautāt padomu kolēģiem, vecākiem vai citām personām, kurām Tu uzticies!

KAS IR INDIVIDUĀLIE AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI UN KĀPĒC TIE IR JĀLIETO?

Individuālie aizsardzības līdzekļi ir izstrādājumi, ierīces, iekārtas un sistēmas, kuras darbinieks lieto, lai aizsargātu savu drošību un veselību pret bīstamu vai kaitīgu faktoru iedarbību darbā. Individuālo aizsardzības līdzekļu izvēle ir ļoti svarīga, jo tikai pareizi izvēlēts individuālās aizsardzības līdzeklis spēj aizsargāt darbinieku no iespējamo

kaitīgo darba vides riska faktoru iedarbības. Individuālie aizsardzības līdzekļi darba devējam ir jāizvēlas, ņemot vērā darba vides riska novērtējumu. Tiem ir jāatbilst darba vides riska faktoriem, t. i., tiem ir jāaizsargā nodarbinātais tieši pret to darba vides riska faktoru, kuram nodarbinātais ir pakļauts. Individuālo aizsardzības līdzekļu lietošana nedrīkst radīt nodarbinātajam vēl lielāku risku (piemēram, ja darbiniekam trokšņainā vidē ir jālieto austiņas, tad tās ir jāizvēlas tā, lai nodarbinātais tomēr dzirdētu brīdinājuma signālus).

Darba devējs nodrošina nodarbinātos ar individuālajiem aizsardzības līdzekļiem bez maksas, kā arī veic pasākumus, kas nodrošina aizsardzības līdzekļu uzturēšanu darba kārtībā un atbilstību higiēnas prasībām saskaņā ar ražotāja instrukcijām (piemēram, aizsardzības līdzekļu glabāšanu, pārbaudi, tīrīšanu, žāvēšanu, dezinfekciju, remontu). Nodarbinātajam nav pašam jāpērk individuālie aizsardzības līdzekļi vai darba apģērbs, kā arī nav jāmaksā par to iegādi! Savukārt darbiniekam ir pienākums saudzīgi lietot izsniegto darba apģērbu un individuālās aizsardzības līdzekļus (piemēram, neatstāt putekļainās vietās, nenomest zemē, izžāvēt, ja samirkst). Ja

izsniegtais aizsarglīdzeklis saplīst (piemēram, cimdi), tad jāpieprasa jauni aizsarglīdzekļi.

Individuālie aizsardzības līdzekļi jāglabā tā, lai nepieļautu to mehāniskus vai bioloģiskus bojājumus, kā arī ķīmiski aktīvu

Piemēram, nedrīkst atstāt respiratoru pie kokapstrādes vai metālapstrādes darbgalda, jo tas var pārklāties ar telpā esošajiem putekļiem no iekšpuses, tādējādi radot risku koka vai metāla putekļus ieelpot tieši no respiratora, kad nodarbinātais to lieto nākamajā dienā.

vai citādi bīstamu, vai kaitīgu vielu, gaismas, temperatūras vai mitruma kaitīgu iedarbību, jo tie var sabojāties un kļūt lietošanai nederīgi, pat bīstami. Tas nozīmē, ka nedrīkst individuālos aizsardzības līdzekļus atstāt darba vietā – tie ir jāglabā speciāli paredzētās vietās (skapīšos) vai ģērbtuvēs.

Katrs individuālais aizsardzības līdzeklis ir paredzēts vienam nodarbinātajam. Ja vienu un to pašu aizsardzības līdzekli pārmaiņus lieto vairāki nodarbinātie, darba devējam ir jāveic atbilstoši pasākumi, lai tiktu ievērotas higiēnas prasības un netiktu nelabvēlīgi ietekmēta lietotāju veselība. **Piemēram, ja vienu sejas masku lieto vairāki nodarbinātie, to pirms katras lietotāja maiņas nepieciešams dezinficēt.**

Darba devējam ir pienākums iemācīt jaunajiem darbiniekiem, kā pareizi lietot izsniegtos individuālos aizsardzības līdzekļus.

1. TABULA. BIEŽĀK LIETOTIE INDIVIDUĀLIE AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI

Individuālo aizsardzības līdzekļu grupa	Individuālais aizsardzības līdzeklis	Individuālo aizsardzības līdzekļu lietošanas piemēri
Galvas aizsardzības līdzekļi	Cepures, kapuces, tikliņi matiem	☐ strādājot ar mehānismiem, kuros iespējams ieraut garus un vaļējus matus, kas var novest pie nelaimes gadījuma; ☐ pārtikas uzņēmumos (maizes ceptuvēs, konditorejās u. c.)
	Aizsargķivere	☐ iespēja gūt traumu no kritošiem priekšmetiem (piemēram, būvniecībā, strādājot zem celtņiem)
	Pretriēciena aizsargcepure	☐ vietās, kur iespējams atsist galvu, piemēram, lienot zem caurulēm

Individuālo aizsardzības līdzekļu grupa	Individuālais aizsardzības līdzeklis	Individuālo aizsardzības līdzekļu lietošanas piemēri
Sejas un acu aizsardzības līdzekļi	Sejas aizsargi, aizsargbrilles	<ul style="list-style-type: none"> ☐ darbā tiek izmantotas ķīmiskās vielas, šķidrums, kas var nokļūt acīs (piemēram, veicot mazgāšanas līdzekļu atšķaidīšanu pirms telpu uzkopšanas) ☐ iespēja saskarties ar lidojošām metāla vai koka skaidiņām / daļiņām (piemēram, slīpēšanas un virpošanas darbos metālapstrādē un kokapstrādē)
Asu aizsardzības līdzekļi	Austiņas, ausu aizbāžņi	<ul style="list-style-type: none"> ☐ visos gadījumos, kad, sarunājoties ar otru cilvēku, ir jāpaaugstina balss, piemēram: ☐ darbā ar rokas instrumentiem (piemēram, slīpmašīnu); ☐ darbā metālapstrādes cehos, pārtikas uzņēmumos, kokapstrādē u. c.
Elpceļu aizsardzības līdzekļi	Aizsargmaskas, respiratori, gāzmaskas u. c.	<ul style="list-style-type: none"> ☐ visos gadījumos, kad gaisā izdalās putekļi, dūmi (piemēram, slīpēšanas un metināšanas darbos), tvaiki (lakas, krāsas, šķīdinātāji, degvielas tvaiki u. c.); ☐ gadījumos, kad gaisā izdalās azbests (piemēram, veicot vecas siltumizolācijas demontāžu)

Individuālo aizsardzības līdzekļu grupa	Individuālais aizsardzības līdzeklis	Individuālo aizsardzības līdzekļu lietošanas piemēri
Roku aizsardzības līdzekļi	Aizsargcimdi	<ul style="list-style-type: none"> ☐ ja pastāv iespēja saskarties ar karstu virsmu (piemēram, maizes ceptuvēs) vai aukstām virsmām (piemēram, zivju pārstrādes uzņēmumos) ☐ ja pastāv risks savainot rokas, iegriežot, iedurot u. tml. (piemēram, kokapstrādē, veicot smagumu pārvietošanu) ☐ ja pastāv ķīmisko vielu iedarbības risks (piemēram, veicot uzkopšanas darbus ar sintētiskajiem mazgāšanas līdzekļiem) ☐ ja pastāv vīrusu (piemēram, B un C hepatīta) iedarbības risks (piemēram, strādājot veselības aprūpē)
	Aizsargkrēmi	<ul style="list-style-type: none"> ☐ ja tiek veikts netīrs, puteklains darbs; ☐ ja tiek veikts darbs ar ūdeni (piemēram, trauku mazgāšana telpu mitrā uzkopšana, friziera darbs); ☐ ja darba vietā jāvalkā cieši pieguļoši cimdi (piemēram, veselības aprūpē, pārtikas ražošanā); ☐ ja, veicot darbu, nepieciešams bieži mazgāt rokas (piemēram, pārtikas ražošanā)
Kāju aizsardzības līdzekļi	Aizsargapavi	<ul style="list-style-type: none"> ☐ ja pastāv risks, ka kāds priekšmets var uzkrīst uz kājas (piemēram, kraušanas, būvniecības, kokapstrādes darbos, metālapstrādē); ☐ ja pastāv ķīmisko vielu iedarbības risks (piemēram, ja izlījusi eļļa vai degviela); ☐ ja pastāv pēdas saduršanas risks, uzkāpjot uz asa priekšmeta (piemēram, būvniecībā, mehāniskajās darbnīcās)
Ādas aizsardzības līdzekļi	Ādas aizsargkrēms pret UV starojumu	<ul style="list-style-type: none"> ☐ ja darbs jāveic ārā tiešos saules staros (piemēram, lauksaimniecībā, apstādījumu veidošanā, zālāju apkopšanā, ceļu būvē, būvniecībā)

Ja piešķirtie aizsardzības līdzekļi (ķivere, cimdi, apavi u. c.) ir neērti vai nepiemēroti (piemēram, spiež, jo ir par mazu, vai krīt nost, jo ir par lielu), vai arī ir radušās citas grūtības to izmantošanā, par to jāinformē tiešais vadītājs vai darba devējs, lai viņš tos varētu samainīt pret piemērotākiem un atbilstošākiem.

**Necieties, ja individuālie aizsardzības līdzekļi nav ērti!
Saki par to savam tiešajam vadītājam vai darba
aizsardzības speciālistam, lai vari strādāt ērti un droši!**

KAS IR INFORMĒŠANA UN KONSULTĒŠANĀS PAR DARBA AIZSARDZĪBAS PASĀKUMIEM UZŅĒMUMĀ UN KĀPĒC TĀ IR JĀVEIC?

Lai darbinieki varētu droši veikt darbu, tiem ir jāsaņem informācija par darba aizsardzības pasākumiem uzņēmumā. Darba devēja pienākums ir ņemt vērā arī darbinieku viedokli par darba aizsardzības jautājumiem.

Neuzsāc darbu, ja Tev nav izsniegti darbam nepieciešamie individuālie aizsardzības līdzekļi! Nebaidies prasīt padomu citiem kolēģiem un lūgt praktiski parādīt, kā tos lietot! Lūdz darba devēju samainīt izsniegtos individuālos aizsardzības līdzekļus, ja tie Tev ir neērti vai nepiemēroti (krit nost, jo ir par lielu, spiež, jo ir par mazu, u. tml.)!

Darba devējam ar darbiniekiem ir jākonsultējas par jautājumiem, kas attiecas uz:

- pasākumiem, kuri var ietekmēt darbinieku drošību un veselību;
- darba aizsardzības organizatoriskās struktūras izveidošanu un darbību;
- darbinieku norīkošanu, kuriem uzticēta pirmās palīdzības sniegšana, ugunsdzēsības un darbinieku evakuācijas pasākumu veikšana;
- darba vides iekšējo uzraudzību, darbinieku informēšanu par darba aizsardzību arī gadījumos, kad darbs ir pie cita darba devēja vai vairākiem darba devējiem;
- instruktāžas un mācību plānošanu un organizēšanu darba aizsardzības jomā;
- citiem darba aizsardzības jautājumiem.

Darba devējam ir jāinformē darbinieki par darba vides risku, par darba aizsardzības pasākumiem uzņēmumā kopumā un tiem darba aizsardzības pasākumiem, kas tieši attiecas uz katru darba vietu un darba veidu.

Bieži darba aizsardzības pasākumus neorganizē pats darba devējs, bet viņa norīkots zinošs darbinieks – darba aizsardzības speciālists, kura pienākumos ietilpst darba vides riska novērtēšana, veicamo pasākumu plāna sagatavošana u. tml. Iespējams, tieši viņš instruēs uzņēmuma darbiniekus.

**Noskaidro, kurš uzņēmumā ir darba aizsardzības speciālists.
Vērsies pie viņa, ja Tev šķiet, ka darba vidē kaut kas
Tevi apdraud, vai redzi, kā darba vidi var uzlabot!**

Darba devējs nodrošina, lai darba aizsardzības speciālistiem, uzticības personām un darbiniekiem būtu pieejama informācija par:

- darba vides riska novērtēšanas rezultātiem un riskam pakļauto profesiju (amatu) vai darba vietu sarakstu;

- darba devēja noteiktajiem darba aizsardzības pasākumiem un izmantojamiem aizsardzības līdzekļiem;
- nelaimes gadījumiem darbā un arodslimību gadījumiem;
- Valsts darba inspekcijas paskaidrojumiem, atzinumiem un norādījumiem darba aizsardzības jautājumos, kā arī par Valsts darba inspekcijas brīdinājumiem, rīkojumiem un lēmumiem, kas attiecas uz darba aizsardzības sistēmu uzņēmumā;
- citiem darba aizsardzības jautājumiem uzņēmumā.

Lai atvieglotu informācijas apmaiņu starp darba devēju un darbiniekiem, darbiniekiem ir tiesības ievēlēt savus pārstāvjus darba aizsardzības jomā. Tos sauc par uzticības personām. Uzticības persona pārstāv darbinieku intereses darba aizsardzībā.

Tev ir tiesības saņemt visu informāciju par darba aizsardzības pasākumiem, kā arī sniegt savus ierosinājumus, kā uzlabot darba vidi!

KAS IR VAKCINĀCIJA PRET ARODINFEKCIJĀM UN KĀPĒC TĀ IR NEPIECIEŠAMA?

Darbinieks, pildot darba pienākumus, var inficēties, ja viņš nonāk saskarē ar infekcijas slimību izraisītājiem, kā arī ar slimības izraisītāju pārnēsātājiem, infekciozām personām vai dzīvniekiem (piemēram, ērcēm, suņiem, cilvēkiem, kuri ir inficējušies ar B hepatītu), iegūstot t. s. arodinfekciju. Lai novērstu šādus inficēšanās gadījumus, darbiniekus obligāti ir jāvakcinē pret B hepatītu, trakumsērgu, ērcu encefalītu un dzeltenu drudzi, ja darba procesā ar tām ir iespēja inficēties. Latvijā vakcināciju visbiežāk nepieciešams veikt pret ērcu encefalītu (piemēram, darbiniekiem, kas uzkopj parkus, pļauj zāli, strādā mežā u. c) un B hepatītu (ārstniecības, rehabilitācijas un profilakses iestāžu palīgpersonālam, personām, kuras mazgā un sterilizē medicīniskos instrumentus, apkopējiem un

veļas mazgātavu darbiniekiem, medicīnas studentiem un medicīnas skolu audzēkņiem, kuri ir praksē ārstniecības iestādē, personām, kuras sniedz manikīra un pedikīra pakalpojumus vai ir saistītas ar tetovēšanas un ādas caurduršanas procedūrām, u. c.).

Darba devēju un izglītības iestāžu vadītāju pienākums ir:

- novērtēt katra darbinieka, studenta un audzēkņa inficēšanās risku, ņemot vērā viņa konkrētos funkcionālos pienākumus un darba vai prakses apstākļus;
- pilnīgi, objektīvi un skaidri informēt darbiniekus par inficēšanās risku, slimības sekām, vakcinācijas drošību un efektivitāti, kā arī darbinieku tiesībām un pienākumiem jautājumos, kas saistīti ar vakcināciju;
- atbilstoši inficēšanās riskam nodrošināt darbiniekiem bezmaksas vakcīnu un vakcināciju pret infekcijas slimībām un, ja nepieciešams, atkārtotu vakcināciju, kā arī nodrošināt iespēju tās veikšanai;
- kontrolēt darbinieku vakcināciju atbilstoši vakcīnas lietošanas instrukcijā norādītajai shēmai un pārbaudīt potēšanas pases.

Ja darba devējs nav nodrošinājis vakcināciju, darbiniekam ir tiesības atteikties no tādu darba pienākumu pildīšanas, kas viņu pakļauj inficēšanās riskam ar iepriekš minētajām infekcijas slimībām, bet studenti un medicīnas skolu audzēkņi nedrīkst piedalīties nodarbībās, ja to laikā viņi var tikt pakļauti inficēšanās riskam ar B hepatītu, trakumsērgu, dzelteno drudzi vai ērcu encefalītu. Darbiniekiem ir tiesības atteikties arī no vakcinācijas, taču tad darba devēja pienākums ir noformēt rakstveida atteikšanos. Dokumentu paraksta darbinieks, darba devējs vai viņa pārstāvis un divi liecinieki.

Atsakies veikt darba pienākumus, ja neesi vakcinēts pret iespējamo arodinfekciju!

KAS VAR NOTIKT, JA DARBINIEKS NEIEVĒRO DARBA AIZSARDZĪBAS PRASĪBAS UZŅĒMUMĀ?

Visbiežāk, runājot par sekām, ja darbinieks neievēro darba aizsardzības prasības, tiek minēti nelaimes gadījumi darbā, jo tie notiek pēkšņi un sekas ir manāmas uzreiz, taču iespējamās arī cita veida sekas, piemēram:

- arodslimības;
- citas saslimšanas vai to saasināšanās;
- darbspēju samazināšanās;
- darba aprīkojuma bojājumi;
- tiešās un netiešās izmaksas arodslimību gadījumā un situācijās, kad darbā noticis nelaimes gadījums, u. c.

KĀDI IR DARBINIEKU PIENĀKUMI?

Darbinieku pienākumus darba aizsardzībā vispirms nosaka Darba aizsardzības likums un citi normatīvie akti. Savukārt darba devējs nosaka darbinieka pienākumus katrā uzņēmumā.

Darbiniekam pašam ir pienākums rūpēties par savu drošību un veselību un to personu drošību un veselību, kuras ietekmē vai var ietekmēt veiktais darbs, **piemēram**, *nepārvietoties pa vietām, kur darbiniekiem staigāt aizliegts, ievērojot drošības zīmes.*

Darba aprīkojums, bīstamas vielas, transports un citi ražošanas līdzekļi ir jālieto saskaņā ar esošo dokumentāciju (ražotāja instrukcijām,

ķīmisko vielu un ķīmisko maisījumu drošības datu lapām u. c.); **pie-mēram**, *nedrīkst lietot ķīmiskās vielas, kas glabājas traukos bez uzraks-tiem un kurām nav lietošanas instrukcijas, kā ar šo vielu droši strādāt.*

Darbiniekam ir jālieto kolektīvie aizsardzības līdzekļi, **pie-mēram**, *jāieslēdz nosūces ventilācija, lai aizvāktu putekļus, ja viņš strādā pie kokapstrādes darbgalda.* Tāpat ir jālieto darbinieka rīcībā nodotie individuālie aizsardzības līdzekļi (ķiveres, aizsargbrilles u. c.), kas pēc lietošanas jānovieto tiem paredzētajā vietā.

Darbiniekam nekavējoties ir jāziņo darba devējam, tiešajam darba vadītājam vai darba aizsardzības speciālistam par nelaimes gadījumu darbā, kā arī par jebkuriem darba vides faktoriem, kuri rada vai var radīt risku personu drošībai un veselībai, **piemēram**, *ja kāda iekārta sāk neparasti trokšņot vai sāk izdalīties dūmi vai smaka.*

Darbinieks nedrīkst atteikties piedalīties darba devēja rīkotajās instruktāžās un darba aizsardzības mācībās, kā arī apmeklēt obligātās veselības pārbaudes saskaņā ar darba devēja rīkojumu.

Katrā uzņēmumā ir noteikta kārtība, ko regulē uzņēmuma darba kārtības noteikumi un darba devēja rīkojumi, kas precizē darbinieka uzvedības noteikumus uzņēmumā, kas darbiniekam ir jāievēro, **pie-mēram**, *ka darba vietā, veicot darba pienākumus, nedrīkst lietot pār-tiku, bet to drīkst darīt tikai tam paredzētā vietā (sadzīves telpās).*

KĀDAS IR DARBINIEKU TIESĪBAS?

Darbinieku tiesības darba aizsardzībā nosaka Darba aizsardzības li-kums un citi normatīvie akti. Arī darba devējam savā uzņēmumā vajadzētu noteikt ne tikai darbinieka pienākumus, bet arī tiesības.

Darbiniekam ir tiesības atteikties no darba veikšanas, ja:

- darba veikšana rada vai var radīt risku darbinieka vai citu personu drošībai un veselībai, un šāds risks nav novēršams ci-tādā veidā, **piemēram**, *ja darba devējs liek pusaudzim strādāt uz sastatnēm augstumā virs 1,5 metriem;*
- lietojamais darba aprīkojums vai darba vieta nav apgādāta ar

- nepieciešamajām drošības ierīcēm vai tās ir bojātas. **Piemēram, ja kādai elektroierīcei ir bojāta kontaktdakša vai vadu izolācija;**
- darbinieka rīcībā nav nodoti nepieciešamie individuālie aizsardzības līdzekļi, **piemēram, ja ir jāstrādā trokšņainā vidē un nav izsniegtas austiņas;**
  - darba veikšana saistīta ar tāda darba aprīkojuma lietošanu, kas neatbilst darbinieka profesionālajai sagatavotībai vai darba devēja sniegtajai instruktāžai darba aizsardzības jomā. **Piemēram, ja pusaudzīm darba devējs liek strādāt pie kokapstrādes darbgalda (ripzāģa vai lentzāģa), izņemot gadījumus, kad pusaudzīm ir attiecīga specializācija un kvalifikācija.**

Par atteikšanos no darba veikšanas darbiniekam ir nekavējoties jāpaziņo tiešajam darba vadītājam, darba aizsardzības speciālistam, uzticības personai vai darba devējam. Saskaņā ar Darba likuma prasībām darba devējam ir aizliegts sodīt darbinieku vai citādi radīt nelabvēlīgas sekas tāpēc, ka darbinieks izmantojis savas tiesības.

Darbiniekam un uzticības personai ir tiesības vērsties Valsts darba inspekcijā ar iesniegumu, ja viņi uzskata, ka darba devēja veiktie darba aizsardzības pasākumi, kā arī piešķirtie un izmantotie aizsarglīdzekļi nav pietiekami, lai nodrošinātu nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā. Uzticības personām ir tiesības kopīgi ar Valsts darba inspekcijas amatpersonām piedalīties darba vietu pārbaudēs.

Tu vari sazināties ar Valsts darba inspekciju un noskaidrot neskaidros jautājumus!

Konsultatīvie tālruņi: 67186522, 67186523

E-pasts: vdi@vdi.gov.lv

Sociālie tīkli: <https://www.facebook.com/darbainspekcija>

DARBĀ NOTIKUŠI NELAIMES GADĪJUMI AR JAUNIEŠIEM

1. piemērs.

Letāls nelaimes gadījums 2014. gadā, kurā bojā gāja 22 gadus vecs remontatslēdznieks ar divu gadu darba stāžu.

Bojāgājušais Rihards strādāja komunālo pakalpojumu un teritoriju labiekārtošanas uzņēmumā un kopā ar kolēģi Dāvi bija norīkots veikt kanalizācijas pievada izbūvi. Tranšejas rakšanas darbus veica zemnieku saimniecības īpašnieks, ar kuru uzņēmums bija noslēdzis līgumu. Izraktajā tranšējā abi remontatslēdznieki lika kanalizācijas caurules. Tranšejas malas nebija nostiprinātas, bet vieta bija norobežota un apzīmēta ar sarkanbalti svītrotu signālkrāsojuma lenti. Rihards atradās izraktajā tranšējā apmēram 2 m no ekskavatora un vienoja kanalizācijas caurules, kad viņam pēkšņi uz kājām sāka birt zeme no tranšejas malas. Nelaimes gadījuma brīdī Dāvis neatradās tranšējā. Zemes nobrukums iesprostoja Riharda kāju, viņš mazliet saļima un sauca palīgā. Dāvis ar ekskavatoristu devās palīgā Rihardam izrāpties no tranšejas. Vieta, kur atradās Rihards, bija apmēram 1,60–1,75 m dziļa. Taču tranšejas mala sāka brukt un apbēra Rihardu pilnībā, tikai roka palika ārā, bet Dāvi nobirusī zeme piespieda tranšejas malai. Dāvim izdevās atbrīvoties no zemes, un viņš kopā ar ekskavatoristu sāka ar rokām atrakt Rihardu. Pēc mirkļa Dāvis aizskrēja uz tuvāko māju, lai izsauktu neatliekamo medicīnisko palīdzību un glābējus. Neatliekamās medicīniskās palīdzības brigāde konstatēja Riharda nāvi.

2. piemērs.

Letāls nelaimes gadījums 2013. gadā, kurā bojā gāja 24 gadus vecs sastatņu montētājs ar trīs gadu darba stāžu.

Nelaimes gadījuma dienā kūdras fabrikas darbinieki sāka darbu kūdras fabrikā atbilstoši katra pienākumiem, kas katru dienu ir nemainīgi. Valta pienākums bija uzraudzīt kūdras frakcionēšanas iekārtas darbību. Traktorists Roberts strādāja ar frontālo iekrāvēju, kas pieveda un krāva bunkuros nepieciešamo kūdras daudzumu.

Valts paņēma lāpstu, kas atradās pie bunkura, un sāka pirmā bunkura sienu attīrīšanu no apsalušās kūdras, stāvot uz bunkura slīpās malas, pēc tam iekāpa kūdras bunkurā un turpināja tīrīt bunkura sienas, neizslēdzot kūdras frakcionēšanas

iekārtas. Savukārt Roberts tajā laikā maisīja kūdru pie pirmā bunkura un iebēra divus kausus kūdras pirmajā bunkurā, kurā strādāja Valts. Pēc kāda laika Roberts konstatēja, ka ir apstājusies kūdras smalcināšanas iekārta pie pirmā bunkura, un zvanija maisīšanas meistaram Aivim, kurš strādāja cehā, lai pasauc Valtu. Tā kā Valtu nevarēja atrast, tad ražošanas vadītājs Gints, pārskatot videonovērošanas kameras ierakstus, konstatēja, ka Valts ir apbērts ar kūdru. Darbinieki nekavējoties steidzās uz bunkuru un centās Valtu atrakt, tika izsaukta neatliekamā medicīniskā palīdzība un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests. Atrokot tika konstatēts, ka Valts ir ierauts kūdras smalcināšanas iekārtā un ir miris.

Ziemas laikā kūdras bunkura metāla sienas apsalst un aplīp ar kūdru, un bunkurā iebērtajā kūdrā mēdz iekļūt ledus gabali, kas nosprosto smalcinātāju. Tādēļ periodiski ir jāveic ledus gabalu izņemšana un bunkura sienu tīrīšana. Pēc videonovērošanas kameras ieraksta redzams, ka pirms nelaimes gadījuma iekārtas darbība nav bijusi traucēta, bet Valts sāka bunkuru sienu tīrīšanu, kas parasti tiek veikta darbdienas beigās.

3. piemērs.

Smags nelaimes gadījums 2015. gadā, kurā cieta 18 gadus vecs kokapstrādes iekārtu operators ar divu nedēļu darba stāžu.

Jānis strādāja pie trīsripu šķērszāģēšanas iekārtas. No iekārtas konveijera lentes kreisajā pusē Jānim bija jāņem koka dēliši un jānovieto uz priekšā esošās iekārtas metāla ķēžu konveijera lentes. Iekārtas metāla ķēžu konveijera lente dēlišus pārvietoja aiz metāla aizkariem, kur zāgripas nozāģēja dēlišu galus. Zāgripā ieķērās dēļa gals, un Jānis, neizslēdzot iekārtu, aizlika labo roku aiz metāla aizkariem, lai izvilkto iesprūdušo dēļa galu. Tad zāgripa pēkšņi ierāva Jāņa turēto dēļa galu, nozāģēja Jānim labās rokas pirkstus un pārzāģēja plaukstu.

4. piemērs.

Smags nelaimes gadījums 2014. gadā, kurā cieta 21 gadu vecs ražošanas iekārtu operators ar viena gada darba stāžu.

Raivis strādāja ražošanas cehā, kurā tiek ražoti higiēniskie, mitrumu absorbējošie paklājiņi. Raivis uzraudzīja paklājiņu ražošanas iekārtas darbību. Ražošanas procesā formēšanas kamerā sasmalcinātās celulozes pārslas ar gaisa plūsmu tiek

pievilktas pie kustīga sietveida transportiera, veidojot vienmērīgu plānu celulozes lenti. Transportierim kustoties, izveidotā celulozes lente no tā atdalās un automātiski tiek padota paklājiņu izgatavošanas iekārtā. Raivis gāja gar iekārtu, lai novērstu iespējamus darbības traucējumus. Nonācis pie celulozes formēšanas kameras, viņš ieraudzīja, ka zem kustīgā sietveida transportiera pie ieejas formēšanas kamerā ir sakrājušies celulozes atlikumi, kas kamerā varētu radīt celulozes lentes bojājumu. Šādos gadījumos, lai savāktu sakrājušos celulozes atlikumus, neapturot iekārtu, tiek izmantots putekļusūcējs, kas tobrīd atradās pie iekārtas. Tā kā celulozes atlikumu zem transportiera nebija daudz un tie atradās tuvu transportiera malai, Raivis pieņēma lēmumu celulozes atlikumus izņemt ar roku. Sniedzoties pēc celulozes atlikumiem, Raivis ar roku aizskāra kustīgo transportiera lenti, kas ievilka roku starp transportiera rulli un lenti.

5. piemērs.

Smags nelaimes gadījums 2014. gadā, kurā cieta 22 gadus vecs ražošanas tehniķis ar trīs mēnešu darba stāžu.

Hermanis bija beidzis veikt tehniķa pienākumus un pirms pusdienu pārtraukuma devās palīdzēt Aivim, kurš tajā brīdī veica celtna operatora darbus, lai pārvietotu stikla pakas no rampas uz uzglabāšanas novietni. Hermanis un Aivis divatā nostiprināja pēdējo stikla paku ar stropēm – katrs no savas puses. Pēc nostiprināšanas Hermanis palika savā vietā, bet Aivis devās pie celtna. No savas atrašanās vietas Aivis neredzēja, kur atrodas Hermanis, taču deva signālu, ka uzsāks celšanu. No vienas rampas puses nedaudz paceļot iepakojumu, pārējie stikla iepakojumi no otras rampas puses sāka gāzties ar visu rampu, tā rezultātā paceltais stikla iepakojums gāzās virsū Hermanim. Notikuma brīdī Hermanis sajuta stipru triecienu pa galvu un ķermeni, taču, nezaudējot samaņu, paguva aizskriet pa nelielu eju starp iepakojumiem prom no sadursmes vietas. Vēlāk slimnīcā Hermanim tika konstatēti kājas sagriezumi.

6. piemērs.

Smags nelaimes gadījums 2013. gadā, kurā cieta 21 gadu vecs palīgstrādnieks ar sešu mēnešu darba stāžu.

Agris uzsāka darbu objektā “Noliktavas būvniecība” un pēc darbu vadītāja norādījumiem veica kabeļa ierīkošanas darbus. Pēc brīža Agris pamanīja, ka gērbtuvē pie

griestiem ir izdegusi viena no divām lampām. Agris nolēma lampu nomainīt un paņēma A veida saliekamās alumīnija kāpnēs. Lampas nomainās laikā viņam samežģījās kāja un viņš nokrita no kāpnēm, aptuveni no 1,2 metru augstuma, uz betona grīdas. Guļot uz grīdas, viņš sajuta stipras sāpes, nevarēja piecelties un sauca pēc palīdzības. Agris bija salauzis kāju.

7. piemērs.

Smags nelaimes gadījums 2013. gadā, kurā cieta 19 gadus veca pārdevēja palīdzē ar vienas nedēļas darba stāžu.

Marika strādāja veikala bakalejas nodaļā. Viņas darba pienākumos ietilpa preču salikšana kartona kastēs un kastu aizlimēšana ar līmlenti. Marika, līmējot ciet vienu no kastēm, novērsa uzmanību un ar papīra griežamo nazi netišām iegrieza sev pirkstā. Par notikušo viņa paziņoja kolēģei, kura pavadīja Mariku līdz tualetei, lai noskalotu asinis. Pavadījusi Mariku līdz tualetei, kolēģe aizgāja pēc plāksterā. Brīdī, kad Marika izlietnē skaloja pirkstu, viņa pēkšņi zaudēja samaņu un krītot ar galvu atsītās pret dvieļu turētāju. Kolēģe, atgriezusies ar plāksteri, konstatēja, ka Marika ir bezsamaņā. Vēlāk slimnīcā Marikai konstatēja smadzeņu satricinājumu.

8. piemērs.

Smags nelaimes gadījums 2012. gadā, kurā cieta 24 gadus vecs presēšanas iekārtu operators ar divu gadu darba stāžu.

Valdim bija jālabo kūdras sijāšanas iekārta, kas atrodas apmēram 5 m augstumā no grīdas ar betona segumu. Darba vieta ir nodrošināta ar apkopes platformu, kura norobežota ar margām. Lai veiktu sijāšanas iekārtas apkopi, jāpārvietojas pa metāla konstrukcijas kāpnēm, kurām arī ir margas, apgaismojums bija pietiekams. Valdis uzkāpa uz sijāšanas iekārtas un noņēma veco detaļu. Nesot to lejā, pie pašām kāpnēm Valdis zaudēja līdzsvaru un nokrita no apmēram 4 m augstuma, zaudēja samaņu un guva smagas galvas traumas.

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

DARBA DROŠĪBAS un
VIDES VESELĪBAS INSTITŪTS
RSU aģentūra

Nr. 76-2016

PAPILDU INFORMĀCIJA

LABKLĀJĪBAS MINISTRIJAS DARBA ATTIECĪBU UN DARBA AIZSARDZĪBAS POLITIKAS DEPARTAMENTĀ

Skolas ielā 28, Rīgā, LV-1010
Tālrunis 67021526
www.lm.gov.lv

VALSTS DARBA INSPEKCIJĀ

K. Valdemāra ielā 38, k-1, Rīgā, LV-1010
Tālrunis 67186522, 67186523
www.vdi.gov.lv

LATVIJAS BRĪVO ARODBIEDRĪBU SAVIENĪBĀ

Bruņinieku ielā 29/31, Rīgā, LV-1001
Tālrunis 67270351, 67035960
www.lbas.lv

RSU DARBA DROŠĪBAS UN VIDES VESELĪBAS INSTITŪTĀ

Dzirciema ielā 16, Rīgā, LV-1007
Tālrunis 67409139
www.rsu.lv/ddvvi

PAR DARBA AIZSARDZĪBAS JAUTĀJUMIEM – www.osha.lv

LATVIJAS REPUBLIKAS
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

VALSTS SOCIĀLĀS APDROŠINĀŠANAS AĢENTŪRA

VALSTS DARBA INSPEKCIJA

Šis materiāls ir izdots ar Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūras atbalstu kā daļa no Darba aizsardzības preventīvo pasākumu plāna.

Materiālu sagatavoja: Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūts, 2016.
Bezmaksas izdevums.